

הרב ראובן חיים קליין

בעמחה"ס המקום מרחק, לחם ממרחק, ועוד

ביתר עילית

בענין סדר לידת בני עמרם ויוכבד (משה אהרן מרים אלדד ומידד)

אחי משה מיוכבד בזמן שעמרם גירשה ואח"כ מרמז רבינו בעל הסדר הדורות לדברי התרגום יונתן ב"ב בהעלותך (במדבר יא:כו) וז"ל שמיה דחד אלדד ושמיה דתניין מידד בנוי דאליצפן בן פרנך דילידת ליה יוכבד ברת לוי בזמן דפטרה עמרם גברה ואתנסיבת ליה עד דלא ילידת ית משה וכו' עכ"ל. ומבואר שאחר שגירש עמרם את יוכבד ויצא והיתה לאיש לאחר ותהי לאליצפן בן פרנך לאשה ואז ילדה לו אלדד ומידד ואח"כ חזרה לעמרם בעלה הראשון וילדה לו את משה. ולשיטה זו לא אירע דבר זה אחרי מיתת עמרם, אלא בחייו. וראיתי בילקוט ראובני (פ' בהעלותך אות צ') שהביא בשם המדרש להסתפק היאך נכרת הנשואין בין יוכבד לאליצפן בן פרנך אם יוכבד נתגרשה ממנו וזהו אליצפן בן פרנך נשיא זבולון שנכנס לארץ ישראל (בבמדבר לד:כה) ואח"כ חזרה לעמרם בעלה הראשון. או שלא נתגרשה ממנו אלא נתאלמנה ממנו, ואין זה אותו אליצפן בן פרנך שנכנס לארץ ישראל אלא איש אחד ששמו כשמו ואח"כ חזרה לעמרם.

ובשיטה זו נתרבו הקושיות עד אין מספר. והנה יעויין בגמ' (סוטה יב, ב"ב קכג.) דעמרם אמר לשוא אנו עמלים ועמד וגירש את יוכבד אשתו ועמדו כולם וגירשו את נשותיהם ואח"כ החזיר עמרם את יוכבד משום נובאת מרים ואח"כ הוחזרו כולם את נשותיהם. וקשה לפי הת"י האך חציף איניש (אליצפן) לישא את אשת עמרם שהיה גדול הדור והכל גירשו את נשותיהם מחמת טענתו דלשוא אנו עמלים? וראיתי בעיון יעקב

המעייין היטיב בדברי הסדר הדורות (שנת ב' אלפים ת"י) יראה שהביא ג' דעות בענין יחוס אלדד ומידד למשה ואהרן. רצוני עז להאריך בזה במקום שהוא קצר וגם להביא עוד דעות בזה שהושמטו מספר סדר הדורות. וכדי להקל על הקורא, אצטט לשונו בתחלה, וז"ל: יוכבד אחר מיתת עמרם לקחה אליצפן בן פרנך ונולדו אלדד ומידד (פרקי רבי אליעזר ורש"י דברי הימים), אכן לדעת תרגום יונתן פרשת בהעלותך נשאת לו אחר שגרשה עמרם קודם שחזר ולקחה ונולד אח"כ משה. ובתנחומא ובמדרש ילקוט משמע שלא היו אלדד ומידד אחים, אלדד זה אלידד בן כסלון ומידד זה קמואל בן שפטן והמה מהנשיאים ונכנסו לארץ ישראל (בחי' בהעלותך) עכ"ד סדר הדורות. וגם בספר צדה לדרך (במדבר יא:כו) נקט שיש ג' שיטות בזה.

אחי משה מיוכבד אחרי מיתת עמרם

והנה מה שהביא הסדר הדורות ראשון מקורו בספר שלשלת הקבלה (וכ"ה בפירוש יונתן על ת"י במדבר יא:כו) שאלדד ומידד הם מבני יוכבד שלקחה אליצפן בן פרנך אחר מיתת עמרם. ומה שנקט כמקור לדבר זה פרקי דרבי אליעזר ורש"י בדברי הימים דבר זה וצ"ע, שהרי בשני המקומות האלו לא נמצא זכר לדבר. ושור"ר בקובץ גנוזות ספר שני עמ' ע"ח שהביא פירוש זה מכת"י אשכנזי. ובאמת כבר מצינו דברים שהובאו בראשונים בשם פרקי דרבי אליעזר ואיננו בפדר"א שלפנינו, וכנראה הספר שלפנינו לקה בחסרות

פרנך שהיה נשיא לבני זבולון. אכן צ"ע דבת"י נקט שמו אלצפון בלי יו"ד ובקרא נקט ששמו אליצפון ביו"ד. ושוב נתעורר לי דגם אצל אלצפון בן עוזיאל לפעמים נכתב שמו אלצפון (ויקרא י:ד) ולפעמים אליצפון (במדבר ג:ל) ואולי הכי נמי. ודו"ק.

כתב הגר"ק שליט"א (טעמא דקרא פ' מסעי) דמה"ט נקט הכתוב נשיא זבולון קודם לנשיא יששכר בפרשת מסעי, דאע"פ שבשאר מקומות בתורה הקדים נשיא יששכר לנשיא זבולון, כאן משום כבודו של אליצפון בן פרנך הקדימו הכתוב.

אלדד ומידד לא היו אחים

ושוב הביא רבינו דמשמע מדברי התנחומא וילקו"ש שלא היו אלדד ומידד אחים בכלל. וכוונתו מתבאר מהמשך דבריו דאיתא במדרש תנחומא (בהעלותך ס' י"ב) ובבמדבר רבה (פט"ו ס' י"ט) ובילקו"ש (רמז תשל"ז) שאלדד הוא אלידד בן כסלון (נשיא בנימין במדבר לד:כא) ומידד הוא קמואל בן שפטן (נשיא אפרים במדבר לד:כד). וכן כתוב ברבינו בחיי (במדבר יא:כה). וראיתי בספר הגור (במדבר לד:כא) שכתב מסברת לבו שמידד הוא שמואל בן עמיהוד (נשיא שמעון מבאי הארץ) ואח"כ הביא את דברי המדרש תנחומא הנ"ל.

והנה כתב בבעה"ט (במדבר לד:כא) דאלידד בן כסלון הוא אלדד, והוסיפו לו האות יו"ד על שם הנבואה שנקראת ביו"ד לשונות (ב"ר פמ"ד ס' ו') וכ"ה בילקוט מדרש תימן (במדבר לד:כא). ובס' ערכי תנאים ואמוראים (ערך רבי יהודה בר זבינא) כתב בשעת גדולתו הוסיפו לו היו"ד ר"ל כשנתמנה להיות נשיא.

ועוד כתב רבינו בחיי (במדבר לד:יז) דמשו"ה לא נקרא אלידד בן כסלון בפ' מסעי "נשיא בנימין" דכיון שאלדד היה נביא ונביא עדיף מנשיא נשמת מעליו המלה "נשיא".

(סוטה יב). ובעיר בנימין (שם) שכתבו שדברי הגמ' דידן לא ס"ל כדעת התרגום יונתן דלפי ת"י בעכצ"ל שעמרם גירש את יוכבד מטעם *אחר, ולא משום לשוא אנו עמלים (דאי מה"ט אמאי ניה"ל לאלפצן לישאנה), אבל לגמ' דידן דמטעם לשוא אנו עמלים גירש עמרם את אשתו אי אפשר לומר שבינתיים הלכה ונשאת לאיש אחר. וע' בנר למאור (על האוה"ח במדבר ג:לט) שהעיר דלפי הגמ' (סוטה יב). לא פירשה יוכבד מעמרם אלא ג' חדשים לבד וכבר היתה מעוברת ממשה וא"א לומר שבניתיים נישאת לאלצפון בן פרנך וממנו נולדו לה אלדד ומידד. ותו איתא בש"ס (שבת פח.) שמשוה רבינו נקרא אוריין תליתאי ופרש"י משה תליתאי לבטן מרים אהרן ומשה, וא"כ מבואר שלא הולידה בנים חוץ ממרים אהרן ומשה.

ועוד וצע"ק אם נשאת לאלצפון היאך החזיר אותה עמרם, הלא אסור להחזיר גרושתו משנשאת? רבינו בעל סדה"ד כתב בספר הליקוטים (ערך משה אות קל"ב) בשם המהר"ל מקראקא דכיון שמשוה נולד ע"י עמרם שהחזיר את גרושתו משנשאת לא זכה ליכנס לארץ ישראל. (ודבר זה דומה למש"כ הרמב"ן אודות יעקב אבינו שנשא ב' אחיות דכיון שנכנס לא"י מתה אחת מהן.) וצל"ע אמאי תפס דמשום איסור מחזיר גרושתו נתעכב מליכנס לא"י טפי הול"ל משום איסור דודתו דחמור טפי. ובאמת הכי מצאתי בשם הרמ"ע מפאנו (עשרה מאמרות מאמר חקור הדין חלק ג' פרק י"ח) והרנ"ש במ"ע (אופן קצ"ט).

ראיתי בספר מאור האפלה (פ' בהעלותך) שכתב בזה"ל דאלדד ומידד היו מבני זבולון וי"א שהם קרובי משה או מבני אחותו או דבר הדומה לזה עכ"ל. ולפי הפירוש הראשון היו אחים ומבני זבולון ולכאורה זהו סעד לצד לומר דאלצפון בן פרנך שלקח את יוכבד היה אותו אליצפון בן

שאלדד ומידד נקראו זקנים משום שקנו חכמה אף שהיו רך בשנים וכ"כ בדרך שיחה פ' בהעלותך). ויש לי להוסיף לדבריו דמצינו עוד קטנים שהתנבאו מיום יוצאם מרחם אמו הלא המה בן סירא (ע' אוצ"מ 43) ונחמן קטיפא (מובא בסדר הדורות שנת ד"א רמ"ה).

ושוב מביא הדעת זקנים את דברי המדרש תנחומא הנ"ל וכתב: תימה לי היאך איפשר לומר שהיו אחי משה והם אלידד בן כסלון שהיה ממטה בנימין ומידד קמואל בן שפטן שהוא ממטה אפרים. אלא כתב בדעת זקנים דצ"ל דמאן דאית ליה הא לית ליה הא.

והנה כתב הגר"ק שליט"א (בבשער המלך ד"ה אפשר משום) שדברי הדעת זקנים הם תמוהין דלפי דברי הגמ' (ב"ב קכא:) דעמרם ראה את יעקב אבינו, א"א לומר שהיה עמרם חי בעת מתן תורה שהרי להדיא כתוב (שמות ו:כ) ששני חיי עמרם קל"ז שנה. ולפי גירסת התולדות יצחק לק"מ דלאו דוקא בשעת מתן תורה מיירי אלא קודם לכן. [וע' בחזקוני (שמות ג:ו) שכ' שבמעמד הסנה גילה הקב"ה למרע"ה שמת עמרם אביו. ובת"י (פ' וארא) כתב שראה עמרם מבני בניו של אליעזר בן משה. וע' בפירוש רד"ל (פדר"א פ' מ"ח אות ט') ובבשער המלך להגר"ק שליט"א שדנו בענין שני חיי עמרם ותמה על הת"י. והנה במגילת חזות עמרם שבמגילות ים המלח (Q5434) כתוב שעמרם נפטר בגיל קל"ו בשנת קנ"ב לרדת בני" למצרים. ודבר זה הבל ורעות רוח שהרי בתוה"ק כתוב להדיא שנפטר בגיל קל"ז שנים (שמות ו:כ) ולא בגיל קל"ו. עכ"פ לפי חשבונם נמצא נולד עמרם ט"ז שנים לאחר ירידת בני ישראל למצרים, ודבר זה יתכן מאד ע"פ המבואר בגמ' (ב"ב קכא:) שעמרם ראה את יעקב והוא נולד במצרים, ויחי יעקב בארץ מצרים י"ז שנה.]

הנה יש לי ליישב הקושיא במקצת ע"פ דברי רבינו יצחק קארו זצ"ל דודו של מרן

וכ"כ במושב זקנים (במדבר לד:יט) ואור החיים (שם) בשם רבינו נסים גאון. ויל"ע דאצל קמואל בן שפטן ממטה אפרים אכן נקט שהוא נשיא, וקשיא דאי מידד הוא, גם הוא היה נביא ואינו לפי כבודו לכתוב עליו שהוא נשיא וצ"ע. ובמדרש תלפיות (ערך אלדד ומידד) הביא בשם רבינו בחיי כמו שכתוב בדעת זקנים (מובא להלן) וצ"ע דרבינו בחיי לא כתב כן אלא אדרבה כתב כדברי המדרש.

אלדד ומידד אחי משה מן האב ולא מן האם

הנה יש בזה עוד דעה ומובא בדעת זקנים (במדבר יא:כז) וזה לשונו ככתבו: אלדד ומידד אחי משה היו כי כשניתנה תורה ונאסרו על העריות פירשו כולם שנאמר וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו (במדבר יא:י) ודרשינן (שבת קל). על עסקי משפחותיו וגם עמרם אבי משה פירש מיוכבד דודתו שהיתה אשתו ונשא אשה אחרת והוליד ממנה אלדד ומידד. אלדד אֵל דוד מידד מי דוד כלומר חלוף דוד. ומצאתי קונדרס מרבי עמרם שהובא מרבי הלל שהיה מארץ ישראל אני הלל ראיתי קבר אלדד ומידד והיה כתוב עליהם אלדד ומידד אחי אהרן מן האב ולא מן האם. עכ"ל. וכ"כ שם בפירוש המיוחס לרא"ש עה"ת ובפענח רזא, ובספר ציוני (פ' מסעי).

וכן מובא ענין זה ברבינו אפרים (שם) והוא הוסיף להקשות דאם נולדו אלדד ומידד במדבר איך הובררו להיות בסנהדרין והכתיב (במדבר יא:טז) שבעים איש מזקני ישראל והני לאו זקנים ניהו. [וכע"ז העיר בספר הכתב והקבלה (במדבר יא:כז) וש"מ שכן העיר הגר"ק שליט"א (בבשער המלך סד"ה אפשר משום) שא"כ נמצא שהתנבאו אלדד ומידד כשהיו בני שנה. וע' בס' טעמא דקרא להגר"ק שליט"א (פ' בעהלותך ד"ה שאלה) בענין אם יכול קטן להתנבאות (והוא כתב

(אף שנרמזו במש"כ מרים הנביאה "אחות אהרן") ולכן לא הוזכר המעשה. אך אין זה במשמעות הרמב"ן.

באברבנאל (שמות ב:א) כתב שמה שאמרו חז"ל שיוכבד נולדה בין החומות, לאו בדוקא נאמר אלא נולדה ללוי במצרים ע' או פ' אחרי שבאו מצרימה (שהרי לוי היה בן מ"ד שנה ומת בהיותו בן קכ"ז), וידענו שמה רבינו היה בן פ' שנה ביצ"מ (ושיעבוד מצרים היה רד"ו שנים) נמצא דיוכבד היתה רק בת נ' או ס' שנים כשהולידה את משה רבינו ואין כאן פלא כלל. ועיין בפדר"א (פרק מ"ח) שכתב שלוי היה בן מ"ה שנה כשירד מצרימה. ודבריו צע"ג דאפ' אם נניח שמה שאמרו חז"ל שיוכבד נולדה בין החומות לאו בדוקא נאמר, מ"מ להדיא נקט הש"ס (סוטה יב.) שהיתה בת ק"ל שנים בלידת משה רבינו.

ובתוס' השלם (שמות ב:ב אות אות ו') הביא מבעלי התוס' לתרץ דיוכבד כבר ילדה בילדותה ולא היה נס כ"כ במה שהולידה גם בזקנותה, אבל שרה שלא ילדה מעולם ולכן הוי נס יותר גדול. וכזה איתא ג"כ בערכי תנאים ואמוראים (ערך רבי יהודה בר זבינא) וכתב דלא הוצרך הכתוב למנות בני יוכבד מילדותה דשמא לא נתקיימו.

סדר לידת בני יוכבד

ויש' להקשות האין אפשר לומר שיוכבד הולידה כבר בילדותה, הלא בגמ' (שבת פח.) נקרא משה רבינו תליתי ופרש"י משה תליתי לבטן מרים אהרן ומשה, וא"כ מבואר שלא הולידה בנים חוץ ממרים אהרן ומשה (וברבינו נסים גאון שם כתב אהרן מרים ומשה ומשמע קצת דאהרן גדול ממנה, וע' להלן).

ובעין יוסף (שבת פח.) כתב עוד שזהו שלא כד' המדרש שיוכבד נישאת לאחר והולידה את אלדד ומידד, דא"כ אין משה השלישי (וכנ"ל).

הב"י זצ"ל (תולדות יצחק עה"ת) שכתב כעין דברי הדעת זקנים, אך כתב בזה"ל ידע עמרם ממשה איסור עריות שעתידיה תורה לאסרתם ופירש מיוכבד דודתו וכו'. ולפ"ז נמצא דלאו דוקא במתן תורה פירש עמרם מיוכבד ולקח אשה אחרת, אלא קודם לכן עשתה כל זאת משום שעתידיה התורה לאסור העריות. וא"כ לק"מ דאפשר לומר דזמן מה קודם מ"ת נולדו אלדד מידד כבר במצרים והיו מבוגרים בעת שנתמנו להיות בין הזקנים.

ולאחר ימים ושנים שכתבתי את כל זה יצא לאור קובץ סגולה (גליון ה'), סיון תשע"ט) שבו כתב הגרי"י סטל שענין זה שאלדד ומידד היו אחי משה מן האב ולא מן האם כבר נזכר בפירוש לטיני לספר דברי הימים המיוחס להירונימוס הנוצרי, וכנראה שדבר זה נובע ממסורת יהודי עי"ש בדבריו שהציע עוד מקורות מן הקדמונים לזה.

הנס שבלידת בני יוכבד

הנה יעויין באבן עזרא (בראשית מו:כג) שהקשה אמאי לא נזכר בתורה הנס הגדול הזה שיוכבד הולידה בן כשהיתה בת ק"ל שנה (או אפ' מה שהולידה את מרים כשהיתה בת קכ"ה שנה), שזהו נס גדול יותר ממה שהולידה שרה את יצחק בהיותה בת צ' שנה?

ותו העיר האבן עזרא דמצינו בפיוטים שאחרי מיתת משה רבינו אמו יוכבד התאבלה עליו, ונמצא שחיה ק"כ שנים אחר לידתו, נמצא ולכל הפחות חי עד ר"נ שנים וגם זה פלא?

ותירץ הרמב"ן (בראשית מו:טו) שרק הנסים הנעשים ע"י נביא שיתנבא כן מתחלה וכדו' יזכירם הכתוב, אבל נסים כזה שכאלו נעשו מאליהן מבלי הגיד עליו נביא מקודם, לא נזכרים בתורה ונביאים. וצל"ע דהלא מצינו שמרים התנבאה על לידת משה קודם ללידתו (סוטה יב: ורשב"ם ב"ב קכ.)? ואולי י"ל דנבואה הזאת לא הוזכרה להדיא בתורה

גם הם האמינו שמרים היתה גדולה מאהרן. ואפרש שיחתי שבספר חזות עמרם שבמגילות ים המלח (Q5434, Q5494) כתב שעמרם נתן את מרים בתו לעוזיאל אחיו הצעיר ממנו לו לאשה כשהיתה בת ל' שנים (ושם נקט שאהרן היה כבן כ' שנים בסעודת החתונה, ודלא כדברי חז"ל שמרים היתה גדולה מאהרן ג' שנים ולא י' שנים). וגם מבואר שם שמישאל ואלצפון וסתרי היו מבני עוזיאל ומרים. עכ"פ בין כך ובין כך נמצא דלכ"ע מרים היתה גדולה מאהרן. [אגב, בספר רחובות הנהר (במדבר ג:ב) כתב שעמרם קידש את מרים בתו ואח"כ מת ואהרן השיאה ולכן נקראת "אחות אהרן" על שמו כמו שכתב רש"י עה"פ במחלת בת ישמעאל אחות נביות. בחמדת ימים (שמות טו:כ) לר"ש שבזי כתב עה"פ מרים הנביאה אחות אהרן שסמוך לאהרן נולדה כסדר "חוברות אשה אל אחותה" (שמות כו:ג).]

ובאמת יל"ע מנלן דבר זה במקרא שהרי לא מצינו מקרא מפורש שמרים היתה גדולה מאהרן, שהרי במקום אחד אהרן משה ומרים (במדבר כו:ט), ובמקו"א כתוב משה ואהרן ומרים (מיכה ו:ד) ובמקום אחר כתוב אהרן ומשה ומרים (דברי הימים א ה:כט), נמצא שאין רא"י מסדר השמות, אלא הכל בא ממסורת חז"ל.

אהרן הבכור

הנה בעץ יוסף (על במדבר רבה הנ"ל) כתב שלא דוקא היה אהרן הבכור. ובחידושי רש"ש על במדבר רבה כתב שמה"ט כתוב "בני אהרן הבכור | נדב" (במדבר ג:ב) בפסיק בין הבכור לנדב להורות שאהרן נקרא הבכור. אך גם הוא תמה ע"ז שהרי מרים נולדה לפניו. וכבר כתוב כן בבעל הטורים שם, אלא שהוא כתב שאהרן היה הבכור כלפי משה, ולא שהיה הבכור ממש. ולא נתבאר למאי נפ"מ כתב כן (ואולי הוא לענין כבוד אח הגדול שי"א שהוא רק בכור, ואכמ"ל). ובטעמי מסורת המקרא

והנה עה"פ "הלא אהרן אחיך הלוי" (שמות ד:יד), פרש"י שבדין הוא שמשה יהיה הכהן ואהרן יהיה הלוי, אך מאחר דכתיב "ויחר אף ה' במשה" החרון אף נעשה רושם שניטל הכהונה ממשה וניתנה לאהרן. ועל זה הקשה בפשטים ופירושים לרבינו יעקב מווינה דהלא בדין הוא שאהרן יטול הכהונה כיון שהכהונה תלוי' בבכור ואהרן היה הבכור (וכ"כ המהרש"א סנהדרין ז. שגם קודם שניתן הכהונה לזרע אהרן היה אהרן כהן כיון שהיה בכור). ותירץ שם שיוכבד הפילה קודם שנולד אהרן. ודבריו הם דברים תמוהים דבאמת קושייתו מעיקרא לק"מ שהרי לא היה אהרן הבכור כיון שמרים אחותו היתה גדולה ממנו. אבל עכ"פ אי נימא כדבריו שיוכבד הפילה, אפשר לומר שזה היה בימי ילדותה, וא"כ אין כ"כ נס במה שנתעברה בעת זקנותה וכדברי התוס' השלם. ולפירוש זה הרווחנו שעדיין חשיב משה רבינו כשלישי לבטן אמו אף שהפילה.

והנה עיין ברש"י ותוס' בכורות ד. ד"ה ואהרן שמשמע שנחלקו רש"י ותוס' אם אהרן היה בכור או לאו: לפי רש"י משמע שאהרן היה הבכור, ולפי התוס' מרים גדולה ממנו. והרמב"ן (בראשית י:כא, שמות טו:כ) כתב שאהרן היה גדול ממרים, ולכן כתוב שהיתה "אחות אהרן" לייחסה לאחיו הגדול ממנה. וכ"כ הרשב"ם (שמות טו:כ). וכמו כן איתא בבמדבר רבה (פ"ו ס"ב) בזה"ל הרי מצינו בבכורי ישראל שירדו מגדולתם על מעשה העגל, אבל בכורי הלויים שלא טעו בעגל נתנה הכהונה לאהרן שהיה בכור עכ"ל, משמע שהיה בכור.

וצל"ע, היתכן דבר כזה לומר שאהרן היה הבכור, הלא כבר נודע ברבים שמרים היתה גדולה ממנו ה' שנים?

והנה שמת' לב שגם המינים וצדוקים שכפרו במסורת חז"ל בפירוש המקרא, הלא הם הכת המפורסם שכתבו את מגילות ים המלח שנמצאו ע"י חופרי הארץ בקומראן,

משה. וזהו אמרו רז"ל "וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי" (שמות ב:א) זו יוכבד (סוטה יב.). ואחר לידת אהרן היתה הגזרה כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו פירש ממנה. אחר כן חזר ועשה בה לקוחים שניים והוליד מזה. וזהו שלא נזכר באותה הלקיחה שעשה רק לידת משה, כי אהרן כבר נולד קודם הגזרה ובכור פטר רחם ליוכבד היה. ומרים שהיתה מאשה אחרת היתה גדולה וחכמה, לפכך אומר הכתוב "ותתצב אחתו מרחוק לדעה מה יעשה לו" (שמות ב:ד). ולא עמד אהרן שהיה קטן ולא היה לו רק שלש שנים יותר ממה, כמו שנאמר "ומשה בן שמונים שנה ואהרן בן שלש ושמונים שנה בדברם אל פרעה" (שמות ז:ז). ועוד זה ראייה שמרים היתה מאשה אחרת שנאמר "ותלך העלמה ותקרא את אם הילד" (שמות ב:ח), למה לא אמר ותקרא את אמה, וכבר היינו יודעים שהיתה אם משה גם כן, אלא אמר אם הילד להורות לנו שלא היתה אמה אלא אם משה. עכ"ל, ודבריו מחודשים הם.

ואחרי ככלות הכל ראיתי דבר נפלא שכתב הגר"י אייבשיץ זצ"ל (יערות דבש ח"ב דרוש ט') שמאחר שיוכבד חזרה לנעוריה

חיתה בתולה כמקדם ולכן כשנולד משה רבינו היה פטר רחם והיה לו קדושת בכור כאילו נולד תחילה.

למהר"ם ב"ב (פ' במדבר) כתב שהבכור קאי אאהרן הכהן ללמדך שמה שנכתבו תולדות אהרן לפני תולדות משה בפרשת וארא היינו משום שאהרן היה גדול ממנו. וע"ע במשך חכמה שם.

ובספר משמר הלוי (בכורות ס' א' אות ג' ובאות ט') העיר בזה, וחידש לן ששאני בכור לעבודה מבכור לענין פדיון הבן, דבפדיון הבן תלוי בפטר רחם. אבל בכור לעבודה סגי במה שהוא הראשון לבנים, ואף אם יש לו אחות הגדולה ממנו, מ"מ נקרא בכור עיי"ש שדנו בסברא הזאת וחזרו ממנה. וע"ע במרגליות הים עמ"ס סנהדרין (ז). אות ד') ובס' ויצבר יוסף ס' נ"ה.

הגב הלם ראיתי בספר מדרש חכמים (עמ' 204) מחד דמן קמאי (שיצא לאור בשנת תשע"ז ע"י יואב ברזלי) שהוא חידש לן שלעמרם היו ב' נשים ומאחד מהן היה אהרן הבכור. היות וספר זה לא נתפרסם ברבים כ"כ, אצטט לשונו ככתבו: ונוכל לומר כי אהרן היה בכור גם כן כמו שפ' אבן עזרא (במדבר כד:א), וזהו שנאמר בפרשת וארא אל אברהם "ויקח עמרם את יוכבד דודתו לו לאשה ותלד לו את אהרן ואת משה" (שמות ו:כ) דאינו אומר ותלד לו מרים גם כן, לפי שעמרם נשא שתי נשים מן הראשונה היה לו מרים, ומן השניה שהיתה יוכבד היה לו אהרן שהיה הבכור, ואחר כן

אין לך אדם בישראל שביזה עצמו על המצות יותר מדוד

כתיב [תהילים קלא] שיר המעלות לדוד ה' לא גבה לבי בשעה שמשחני שמואל. ולא רמו עיני בשעה שהרגתי את גולית. ולא הלכתי בגדולות בשעה שהעליתי בארון ובנפלאות ממני בשע' שהחזירוני למלכותי. אלא אם לא שויתי ודוממתי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי. כהן ינקא דנחית ממעי אימיה כן הוות נפשי עלי.

[ירושלמי סנהדרין פ"ב]